

**Ακαδημία Αθηνών, Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας,
Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 2014**

Εμείς οι φιλόλογοι, ολοκληρώνοντας μία αναζήτησή μας σε κάποιο λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας, μένουμε πολύ συχνά για διάφορους λόγους με το αίσθημα του ανικανοποίητου. Δε φαίνεται να συμβαίνει το ίδιο με το *Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας* της Ακαδημίας Αθηνών. Πρόκειται για ένα νέο λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας που εκδόθηκε πριν λίγους μήνες μετά από πολύχρονη πρωτογενή έρευνα. Συγκεκριμένα, τον Ιούνιο του 2003, η Ολομέλεια της Ακαδημίας ανέθεσε ομόφωνα στον καθηγητή Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, **Χριστόφορο Χαραλαμπάκη**, τον επιστημονικό συντονισμό του λεξικού. Μετά από αγώνες και αγωνίες πολλών χρόνων η Ακαδημία Αθηνών το παρέδωσε στους ειδικούς επιστήμονες και το κοινό.

Στις 1.819 σελίδες του λεξικού εγγράφονται με συστηματικό τρόπο η σύγχρονη δυναμική μορφή της Νεοελληνικής γλώσσας, ο γλωσσικός της πλούτος και οι ποικίλες εκφραστικές της δυνατότητες. Το λεξικό βασίζεται σε μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων που καταρτίστηκε με 120.000 λήμματα, σύμπλοκα και στερεότυπες εκφράσεις. Από τα λήμματα αυτά τα 75.000 συμπεριλήφθηκαν στις σελίδες του λεξικού.

Μελετώντας το λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών, μας εκπλήσσει ευχάριστα για πολλούς λόγους η σύγχρονη και καινοτόμος λεξικογραφική προσέγγισή του. Τα λήμματα που παρατίθενται, ενταγμένα σε 103 γνωστικούς τομείς, με τους σύντομους, ουσιαστικούς και σύγχρονους ορισμούς τους, έχουν αντληθεί από εκτενείς βάσεις δεδομένων. Κατά κύριο λόγο έχουν αξιοποιηθεί οι παρακάτω βάσεις: Εθνικός Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας, InterActive Terminology for Europe, μηχανή αναζήτησης Google, ηλεκτρονικές βάσεις και ηλεκτρονικά λεξικά της αγγλικής, γαλλικής, γερμανικής, ιταλικής και ισπανικής γλώσσας και επιμέρους βάσεις δεδομένων της Ακαδημίας Αθηνών. Η απόφαση για την αξιοποίηση ορισμένων από αυτές τις βάσεις είχε ως αποτέλεσμα να συμπεριληφθούν στο λημματολόγιο 5.000 νεολογισμοί, που δε συναντώνται σε άλλο λεξικό της νεοελληνικής (π.χ. «αεροκουρτίνα», «θατσερισμός», «αναρτητέος», «γενόσημα») και φράσεις της αργκό (π.χ. «δηθενιά», «κάγκουρας», «ιντερνετάκιας», «μπαχαλάκιας»). Παραδόξως, ο χρήστης του λεξικού, αναζητώντας λέξεις που χρησιμοποιούμενες έχουν προσλάβει αρνητικό νόημα, δε θα τις εντοπίσει (π.χ. «Φιλιππινέζα», «Βούλγαρος»). Το γεγονός αυτό αντίκειται στις επιστημονικές αρχές κατάρτισης του λημματολογίου από βάσεις δεδομένων με κριτήριο τη συχνότητα εμφάνισης της λέξης. Όμως, όπως ο ίδιος ο συντάκτης-επιμελητής του Λεξικού, κ. Χ. Χαραλαμπάκης, έχει δηλώσει, η παράλειψη τέτοιων λημμάτων και άλλων ποικίλων σεξιστικών παραδειγμάτων χρήσης λέξεων συνιστά μία συνειδητή επιλογή του, για την έντυπη μορφή του λεξικού.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σημειώνεται η διπλή ορθογραφία που συναντάται σε περίπου 500 λέξεις (π.χ. «αβγό-αυγό», «εταιρεία-εταιρία», «κτίριο-κτήριο», «σύγχυση-σύγχιση»). Επίσης, καταγράφονται και φράσεις που μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν λάθος, αλλά χρησιμοποιούνται εκτεταμένα (π.χ. «αποτίω/αποτίνω φόρο τιμής», «ανοίγει τους ασκούς/τον ασκό του Αιόλου»). Έτσι, με τη διπλή ορθογράφηση υπηρετείται με συνέπεια ο στόχος του λεξικού να περιγράψει τη γλώσσα και όχι να τη ρυθμίσει. Παράλληλα, το «λάθος» και ο χρήστης του απενοχοποιούνται, γιατί όπως λέει ο κ. Χ. Χαραλαμπίδης, *όταν το λάθος επικρατήσει, παύει να είναι λάθος*.

Επίσης, ο αναγνώστης διαπιστώνει ότι οι σημασίες των λημμάτων ενοποιούνται και ότι γίνεται διάκριση της σημασίας από τη χρήση. Ενδεικτικά, το ρήμα «κόβω» καταγράφεται με δέκα σημασίες (ενώ για άλλα λεξικά οι σημασίες είναι, για παράδειγμα, πενήντα τρεις) και οι υπόλοιπες καταγράφονται ως χρήσεις του ρήματος.

Ένα ακόμη καινοτόμο στοιχείο του λεξικού είναι το ότι παρατίθενται πολλά αυθεντικά παραδείγματα για τα πιο εύχρηστα λήμματα. Έτσι, οι σημασίες τους γίνονται εύκολα κατανοητές και αποφεύγονται οι παρανοήσεις. Σε συνάρτηση μάλιστα με την αναλυτική παρουσίαση των συνδυαστικών δυνατοτήτων των λέξεων (π.χ. «αγάπη»: αγνή, αδελφική, άδολη, αθώα, αμοιβαία, ανεκτίμητη, ανυπόκριτη, απέραντη, μητρική, πατρική, πραγματική / εισπράττω, νιώθω, προσφέρω, τρέφω, δείχνω, εκδηλώνω, εκφράζω...) το λεξικό αναδεικνύεται ως ένα δυναμικό εργαλείο για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας.

Προς την κατεύθυνση αυτή λειτουργεί και το γεγονός ότι επιχειρείται ακριβής υφολογικός προσδιορισμός λέξεων και εκφράσεων μέσα από οχτώ δείκτες (ιστορικούς, γεωγραφικούς, κοινωνικής συμπεριφοράς, στατιστικούς, βιωματικούς, ρυθμιστικούς, πραγματολογικούς και σημασιολογικούς) με τριάντα κριτήρια (π.χ. λόγιο, αργκό, οικείο, λαϊκό, αρχαιοπρεπές, σπάνιο, εσφαλμένο, ειρωνικό, ταμπού, υβριστικό, προφορικό, χαιδευτικό, χιουμοριστικό). Για παράδειγμα η λέξη «κουλ» κατηγοριοποιείται ως *νεανική αργκό*, η λέξη «εμμανής» ως *αρχαιοπρεπής*, η λέξη «κοινοτυπία» ως *εσφαλμένη* αντί για τη σωστή «κοινοτοπία» και η λέξη «φουμάρισμα» ως *λαϊκή*.

Άλλα στοιχεία του λεξικού που θα μπορούσαν να συνεπικουρήσουν τη διδασκαλία της γλώσσας και την παραγωγή γραπτών και προφορικών κειμένων είναι η μεταγραφή των λημμάτων στο πολυτονικό σύστημα, ο συλλαβισμός τους, οι σχετικές γραμματικές και συντακτικές πληροφορίες, τα κλιτικά παραδείγματα και η παρουσίαση των συνωνύμων και αντωνύμων στο συγκεκριμένο τους. Επίσης και το ότι οι στερεότυπες ή ιδιωματικές εκφράσεις και οι σταθερές λεξιλογικές συνάψεις πραγματεύονται σε νέα βάση στο τέλος κάθε λήμματος, για καλύτερη εποπτεία (π.χ. βλ. «δρόμος», «έχω», «θέλω», «μάτι»).

Επιπλέον, ο επιστήμονας-ερευνητής της Ιστορίας του πολιτισμού και των επιστημών έχει πρόσβαση σε ένα πολύτιμο υλικό, καθώς παρατίθεται η χρονολογία εμφάνισης των αγγλικών και γαλλικών λέξεων, όπως και των στερεότυπων εκφράσεων (π.χ. «βιταμίνη» < γαλλ. vitamine, 1913, «έξιτ πολ» < αγγλ. exit roll, 1980, «ποπ αρτ» < αγγλ. pop art 1957, «σκάιπ» < αγγλ. skype, 2003). Εξίσου βοηθητική για επιστημονικούς λόγους είναι η αναγραφή της επιστημονικής ονομασίας ζώων και φυτών. Ακόμα, στα λήμματα συμπεριλαμβάνονται για πρώτη φορά πολλοί επιστημονικοί κλάδοι (π.χ. «γεωπληροφορική», «ιχθυοπονία», «μουσειογραφία», «ψυχοφαρμακολογία»).

Όλα αυτά τα νέα λεξικογραφικά δεδομένα αποτυπώνονται στις σελίδες του πονήματος με καλαίσθητο και φιλικό τρόπο για τον αναγνώστη. Η κεφαλή των λημμάτων με τα μπλε στοιχεία, η γραμματοσειρά, η μορφοποίηση, η ποιότητα του χαρτιού, όλα συμβάλλουν στην ανάδειξη του περιεχομένου του λεξικού με τον καλύτερο τρόπο. Ένα μόνο μας δυσκολεύει: το βάρος του (3 κιλά και 650 γραμμάρια!). Μα θα μπορούσε να είναι διαφορετικά με τον θησαυρό που φυλάει μέσα του;

Ευτυχώς αυτός ο θησαυρός είναι προσεγγίσιμος χάρη στη συμβολική, θα τολμούσαμε να πούμε, τιμή του (35 ευρώ για φοιτητές και εκπαιδευτικούς στο βιβλιοπωλείο της Ακαδημίας Αθηνών) σε σχέση με την επιστημονική εργασία, την ποιότητα της έκδοσης, τα τυπογραφικά φύλλα της και την τιμή άλλων λεξικών της νεοελληνικής γλώσσας. Βεβαίως, ευελπιστούμε ότι η υπόσχεση-δέσμευση της Ακαδημίας Αθηνών για το άνοιγμα της ηλεκτρονικής βάσης του Λεξικού με τα 120.000 μέχρι τώρα λήμματα, θα υλοποιηθεί. Η ζωντάνια, ο δυναμισμός, η διαρκής εξέλιξη της γλώσσας μας το απαιτεί.

Ο επιστημονικός συντονιστής του λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών, κ. Χ. Χαραλαμπάκης, έχει δηλώσει σε συνέντευξή του ότι το λεξικό αυτό το ονειρευόταν από μικρό παιδί. Αναπόφευκτα θυμόμαστε τον Γ. Σεφέρη, ο οποίος αναφερόμενος στον ρόλο του καλλιτέχνη λέει ότι *οι ευθύνες αρχίζουν από τα όνειρα*. Ο κ. Χ. Χαραλαμπάκης, ως γλωσσολόγος, το αποδεικνύει έμπρακτα με αυτό το «καλλιτεχνικό» λεξικογραφικό εγχείρημα που απαίτησε μια δεκαετία έντιμου επιστημονικού μόχθου.

Χρυσάνθη Κουμπάρου
Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων